

Anadolu Liseleri: Bir Geleneğin Sonu (mu?)

Kısa bir süre önce medyadaki bir haberde, Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) bütün genel liselerin anadolu liselerine dönüştürülmesi kararı ve yaklaşık 350 genel lisenin anadolu lisesine dönüştürüldüğü bilgisi yer aldı. Haberde, anadolu liselerine dönüşümün 2012-2013 eğitim-öğretim yılı sonuna kadar tamamlanmasının planlandığı ve bu tarihi izleyen dönemde anadolu liselerine sınavla öğrenci alımının sona ereceği, sınavın sadece fen ve sosyal bilimler liseleri ile güzel sanatlar ve spor liselerine öğrenci alımı için yapılacağı duyurulmuştu. Öncelikle bu konunun Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 6 Mayıs 2010 tarihinde valiliklere gönderilen 'Genel Liselerin Anadolu Liselerine Dönüştürülmesi' konulu genelgenin yaklaşık dört ay geçtikten sonra hatırlanmasından kaynaklandığını vurgulamak gerekiyor. Medyada tartışmaya açılan "anadolu liseleri eski işlevini ve niteliğini yitiriyor mu?" sorusunu "1990'lı yılların başına kadar var olan bu geleneğin aslında 15-20 yıldan bu yana güç kaybettiği ve tamamen ne zaman sonlanacağını bir zaman meselesi haline geldiği" şeklinde cevaplamak yanıltıcı olmayacaktır.

Anadolu liseleri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ülke genelinde yabancı dille öğretim yapacak okullar olarak tasarlanarak ilk kez 1955 yılında Diyarbakır, Eskişehir, İstanbul (Kadıköy), İzmir (Bornova), Konya ve Samsun'da 'Maarif Koleji' adıyla açıldı. Aradan 20 yıl geçtikten sonra 1975 yılında bakanlığın kararı gereğince bu okulların adları 'Anadolu Lisesi'ne dönüştürüldü. Bugün anadolu lisesi denildiği zaman akademik iddiası en üst düzeydeki öğrencilerin gittiği, üniversite başarı oranları yüksek olan ve yabancı dil öğretimi konusunda özellikli olan okullar anlaşılıyor. En azından, eğitime ve bu okullara dışarıdan

bakanlar açısından durumun böyle olduğunu söylemek yanlış olmasa gerek. Ancak algılamalar ile gerçeklerin tam olarak örtüştüğünü söylemekte zorlanıyoruz.

Bundan 10 ila 15 yıl öncesine kadar ‘anadolu lisesi’ denildiği zaman ‘bazı derslerin öğretimini yabancı dille yapan okullar’ anlaşılıyordu. Buradaki ‘bazı dersler’ ile kastedilen, matematik ve fen bilimleri grubundaki (Fizik, Kimya, Biyoloji) derslerdir. Ancak bundan da önce, daha 1980’li yılların ortalarından başlamak üzere anadolu liselerinde bazı ders gruplarını yabancı dille öğretecek öğretmen eksikliği çekilmeye başlanmıştır. Bunun sebeplerinden belki de en önemlisi ‘ikinci kuşak anadolu lisesi’ olarak adlandırabileceğimiz, yeni açılan anadolu liseleri idi. Üniversiteler, matematik ve fen bilimleri ders gruplarını yabancı dilde öğretecek öğretmenlere duyulan ihtiyacı karşılayacak kadar öğretmen mezun etmedikleri ve birbiri ardına yeni anadolu lisesi açıldığı için yaklaşık 20-25 yıl öncesinden başlamak üzere bazı ders gruplarının yabancı dilde öğretilmesi uygulaması kendi kendini sonlandırmaya başladı. ⁽¹⁾ Burada, yabancı dilde öğretim yapılması konusunda Milli Eğitim Bakanlığı bürokrasisinin kafasının son derece karışık olduğunu da söylemek gerekir. ⁽²⁾

Bazı derslerin yabancı dille öğretilmesi konusunda bu gelişmeler yaşanırken genelde Türk eğitim sisteminde, özelde anadolu liselerinde yabancı dil öğretilmesi, zorunlu ilköğretime geçiş ile birlikte 1990’lı yılların sonunda ciddi bir yapısal değişime uğradı. Türkiye’de ilköğretimde sekiz yıllık eğitim-öğretim süresi ihtiyacı ilk kez 1946 yılında yapılan Üçüncü Milli Eğitim Şurasında önerildi. Sonrasında zorunlu eğitim-öğretim süresini sekiz yıla çıkaran 1961 tarihli ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu önemli bir kilometre taşı idi. Bu öğrenimin beş yılının ilkokulda, geri kalan üç yılının da tamamlayıcı kurs ve sınıflarda

görülmesi zorunluluğunu getiren yasanın hükmü ilkokulda uygulandı. Ne var ki, sonrasındaki üç yıllık kesimi bölge okullarının dışında uygulanamadı.

1971-1972 öğretim yılında pilot uygulaması başlatılan sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretim, 1973 yılında çıkan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile hukuken güçlendirildi. Ancak yalnızca 16 ilde ve 18 okulda deneme amacıyla başlatılan bu ilköğretim uygulaması daha sonra terk edildi. Yeniden ve daha az sayıdaki pilot okulda (6 il, 10 okul) geçilmesi ise 1981-1982 öğretim yılını buldu. Nihayet 1997-1998 öğretim yılından itibaren ülke genelinde sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretime geçilmesini sağlayan ‘İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24.03.1988 Tarihli ve 3418 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kağıt ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkındaki 4306 Sayılı Kanun’ 23084 sayılı ve 18 Ağustos 1997 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

Zorunlu ilköğretime geçişle birlikte anadolu liselerinin ortaokul kısımları ve buna bağlı olarak ilkokul sonrasında öğrenim görülen ortaokul öncesi hazırlık sınıfı kapatılmış; ilköğretimden belli bir yabancı dil donanımıyla gelmeyen ve anadolu liselerini kazanan öğrencilerin yabancı dil öğrenme yaşı lise yıllarına taşınmış; bu uygulama yabancı dil öğretimi konusunda var olan sayısız yerli ve yabancı akademik çalışmada yer alan “okul öncesinden başlamak üzere erken yaşlarda yabancı dil öğretilmesi” önermelerine tezat oluşturmuş ve bazı derslerin öğreniminin yabancı dille gerçekleştirilmesi konusundaki insan kaynağı yetersizliğine ek olarak bu kez *yabancı dil öğreniminin kendisinde* de kritik bir değişiklik yapılmıştır. ⁽³⁾

Bunlardan belki de daha önemli olmak üzere, kamuda ne yazık ki sıklıkla karşılaşılan “vasat olana prim yaptırma ve vasatın niteliğinin yükseltilemediği durumda nitelikli olanı vasatlaştırma” anlayışının bir sonucu olarak anadolu liselerinin sayısı geometrik olarak artırılmaya başlanmıştır. Mevcut bir okulun isminin değiştirilmesi ve o okula merkezi sınavla öğrenci alınmaya başlanması suretiyle okul ve/ya fert niteliğinin yükseltileceğinin varsayılması ve bunun bir kitlesel çaba olarak ele alınması yanlıgıların en büyüğü olmuştur. Ülkenin en önemli eğitim yeniliklerinden biri olan “çok az sayıdaki anadolu lisesinin varlığıyla üst düzey beyinlerin yetiştirilmesi” çabası, yerini “ünvanında ‘anadolu lisesi’ ibaresi taşıyan okullara giden kitlelerin çok iyi yetişeceklerini zannetme” yanılısamasına bırakmıştır. Böylece hem anadolu liseleri sıradanlaştırılmış, hem de bir ulusal sınavdan geçen yüzbinlerin beklentileri yükseltilmiştir. Ancak aynı nüfusun, aynı öğretmenler tarafından aynı okullarda eğitilmekte olduğu ortada iken anadolu liselerinin varlığı sayesinde bu niteliğin neye dayanarak yükseleceği ya hesaplanmamış, ya da gayet iyi bilindiği halde topluma farklı bir eğitim vitrini sunulmuştur. Ailelerin bu vitrinden etkilenmediğini söylemek ise pek kolay değildir.

Bu gelişmelerin ardından bir dönem “üst düzeyde yabancı dil öğreten ve mezunlarını nitelikli üniversitelere yerleştiren kurumlar” olarak gelenekselleşen anadolu liseleri özellikli statülerini kaybetmiş; eğitime merak duyan kesimler bu okulların başarılarının neden düştüğünü sormaya başlamıştır. Aslında sözü edilen statünün sıradanlaşması bu okulların yönetmeliğinde de görülebilir. Anadolu liseleri yönetmeliğinin beşinci maddesi “anadolu liselerinin, ilköğretim üzerine hazırlık sınıfı bulunan veya bulunmayan ve hazırlık sınıfı dışında en az dört yıl öğrenim veren karma okullar” olduğunu vurgulamakla yetinmekte; altıncı maddesi “öğrencilerin, yabancı dili dünyadaki bilimsel ve teknolojik gelişmeleri

izleyebilecek düzeyde öğrenmelerini sağlamalarını” temenni etmekte (yönetmelikte yer aldığı gibi bu bir hedef değil dilektir; çünkü her okul için böyle bir hedef konulabilir); yedinci maddesi ise “derslerin öğretiminin Türkçe yapılacağını, ancak, matematik ve fen bilimleri derslerini birinci yabancı dille okutabilecek öğretmen bulunması ve en az 12 öğrencinin istemesi durumunda bu derslerin öğretiminin birinci yabancı dille de yapılabileceğini” dile getirmektedir. Kısaca hem politika (*policy*), hem uygulama (*practice*) açısından geleneklerini kaybetmeleri sağlanmıştır. Bunun bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde yapılmış olması, bu durumun konuya hâkim olan veya liyakatsiz ellerde tasarlanmış olması ulaşılan noktayı değiştirmemektedir. Bu süreci daha iyi anlamak ve anadolu liselerinin geldiği noktayı anlamak için ölçülebilen değişkenlere göz atmak yeterlidir.

2010 ÖSYS sonuçlarına göre lisans programlarına öğrenci yerleştirmede anadolu liseleri %57,88’lik bir başarı oranıyla ülke çapında beşinci sıradadır. Bu okulların üstünde yer alan resmi fen liselerinin avantajının kabul ettikleri en üst puanlı öğrencilerle başladığı düşünülse bile yine daha üstte yer alan sosyal bilimler liseleri, özel fen liseleri ve öğretmen liselerinin durumu anadolu liselerinden farklı değildir. Lisans programlarına ek olarak önlisans ve açıköğretim fakülteleri de istatistiklere dahil edildiğinde %62,30’luk bir başarıya ulaşan resmi anadolu liseleri bu kez -kendilerinden çok daha düşük puanlı öğrencilerle yola çıkan- özel anadolu liselerinin de altına düşmektedir.

Geride kalan yıllara bakıldığında görülen sonuçlar farklı değildir. 2009 yılında %90 ve üstü yerleştirme başarısı olan anadolu lisesi sayısı ülke genelinde yalnızca 13’tür ⁽⁴⁾. İzmir’deki anadolu liselerinin başarısı %43,62 ile %83,28 arasında değişmiş; ortalama ise %73 olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında %90 ve üstü yerleştirme başarısı olan anadolu lisesi sayısı tüm

Türkiye’de yalnızca ikidir (%94,56 ile İstanbul Lisesi, %91,23 ile Tekirdağ Saray Mustafa-Elmas Arıcı Anadolu Lisesi). Ortalama başarının yine %73 olarak gerçekleştiği İzmir’de alt ve üst oranlar %50,00 ile %84,62 arasında değişmiştir. Üniversiteye %90 ve üstünde oranla öğrenci yerleştiren anadolu lisesi sayısı 2007 yılında da ikide kalmıştır (yalnızca 18 öğrencisi sınava giren ve %94,44 ile ilk sırada yer alan Kütahya Emet Anadolu Lisesi ve %91,23 ile İstanbul Lisesi). Ortalama %62 başarısı olan İzmir’deki alt ve üst değerler %14,58 ile %78,63 arasında değişmiştir.

Daha önceki yıllara gidildiğinde de sonuçların farklı olmadığı ve birbirini tekrar ettiği görülmektedir. Nitekim üniversiteye yerleşme oranları açısından %90 ve daha fazla başarı elde eden anadolu lisesi sayısı 2006 yılında yalnızca bir (%93,10 ile İstanbul Lisesi), 2005 yılında sadece altıdır (Hatay İskenderun İstiklal Makzume Anadolu Lisesi, Ankara Çankaya M. Emin Resulzade Anadolu Lisesi, İstanbul Şişli Nişantaşı Anadolu Lisesi, Balıkesir Sırrı Yırcalı Anadolu Lisesi, Kırklareli Anadolu Lisesi ve İstanbul Beşiktaş Sakıp Sabancı Anadolu Lisesi). Anılan yıllarda İzmir’deki başarı oranları, sırasıyla %35,71 - %79,47 arasında ve %43,24 - %87,02 arasında değişmiştir (ortalamalar ise %68 ve %77’dir).

Yukarıda sıralanan gelişmeler ışığında sıradanlaştığı ve gelenekselliğini yitirdiği kolaylıkla anlaşılabilir anadolu liseleri eğitim kamuoyunu elbette şaşırtmaktadır. Ancak eğitimde alınan kararları izleyen kişileri şaşırtan bu sonuçlar değil, bunlara ulaşılmasını kaçınılmaz hale getiren karar süreçleridir. Türkiye Özel Okullar Birliği Derneği tarafından 2008 yılının Şubat ayında düzenlenen, 500’den fazla MEB bürokrati, eğitim yöneticisi ve eğitimcinin katıldığı ve SBS ile kabuk değiştiren yeni ortaöğretime geçiş sistemini ele aldığımız konuşmada anadolu liselerindeki yapısal değişiklikleri var olan sistemin temel problemleri

arasında birinci sırada göstermiş, anadolu lisesi sayısındaki artışın ‘aşağı yönlü bir spirale’ işaret ettiğini vurgulayarak durdurulamaz olduğuna dikkat çekmiştik. Yalnızca 2008 yılının Şubat ayından içinde bulunduğumuz döneme kadar 500’den fazla anadolu lisesinin açılmış olması, atılan adımların son derece sistematik bir çalışma olduğunu ortaya koymakta idi. Nitekim bugün gelinen nokta, tüm genel liselerin anadolu lisesi statüsüne kavuşturulması ve bu defterin tamamen kapatılmasına yaklaşılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı’nın önümüzdeki üç yılda tüm okulların anadolu lisesine dönüştürüleceğini duyurması bu nedenle ‘malumun ilanı’dır. Ancak bunun nitelik yönlü bir dönüştürme olacağını düşünenler, eğitimin alt parametrelerinde (insan kaynağı, fiziksel altyapı, finansman, metodoloji, vb.) bir değişiklik olmadan sonuçların da farklı olmayacağını ihmal etmektedir.

Dipnotlar

1. Türkiye’de, Türk Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullarda, Türkçe dışında bir dille öğretim yapılmasının tartışılması bu makalenin kapsamı dışındadır. Yabancı dille öğrenimin faydalarını kesinlikle inkâr etmemekle birlikte aynı zamanda bir ulusal boyutu olan öğrenme etkinliğinin başka bir dille gerçekleşmesine şüpheyle yaklaşmaktayız. Bu şüpheler, beraberinde yabancı kültürlerle aşına olunmasını sağlayan yabancı dil öğrenme çabasının, yerini giderek o kültürlere sempati duyan nesillerin yetişmesine bıraktığına ilişkin kişisel gözlemlerimiz sonucunda daha da belirgin hale gelmiştir. Bu gözlemler, uzun yıllardır bir K-12 okul yöneten ve kesintiye uğrayan birkaç yıl dışında 1996-1997 öğretim yılından bu yana üniversitelerde öğretim görevlisi olarak ders veren bir eğitim yöneticisine aittir. Bununla birlikte, yabancı dille öğretimin neticesinin *tüm bireyler* için kendi kültürüne yabancılaşma sonucuna götürdüğü gibi keskin bir iddia öne sürmek mümkün değildir. Ancak bir ülkenin kendi dilinin öğrenilmesini sağlama çabalarının, uluslararası bir “yumuşak güç (soft power)” uygulaması olduğu da sır değildir.

2. Makalenin yazarının, 1990’lı yılların sonundaki bir toplantıda söz alan Bakanlıktaki genel müdürlerden bir tanesinin “*yabancı dilde öğretimin ancak müstemleke memleketlerde görülebilecek bir uygulama*” olduğundan bahsetmesini; aynı kişinin yaklaşık bir yıl sonraki bir başka toplantıda “*fen ve matematik derslerinin yabancı dilde verilmesinin yeterli olmayacağını; bazı sözel derslerin ve hatta etkinliklere dayalı derslerin de yabancı dilde verilebileceğini*” vurgulamasını ve yabancı dille **öğretime** karşı olan bir karar vericinin yabancı dille **eğitime** kapı açacak önermesini unutmaması kolay olmayacaktır. Bir dönem uygulanan kredili sisteme onay veren kişilerle kaldırılmasını kararlaştıran kişilerin hemen hemen aynı grup olduğu düşünüldüğünde bu büyük dönüşümlerin MEB bürokrasisi için pek şaşırtıcı olmadığı görülecek; eğitimdeki uygulayıcıların acı tebensümlerin kahramanları olmalarına alışılacaktır.

3. Milli Eğitim Bakanlığı’nın sayfasında yer aldığı üzere, halen ülke genelindeki 1.355 anadolu lisesinin 10 tanesinde hazırlık sınıfı bulunmaktadır. Ancak bu sınıfların varlığı, yabancı dil öğreniminin fazlasıyla ileri yaşlarda başladığına ilişkin gerçeği değiştirmemektedir. Öte yandan lise öğreniminin dört yıla çıkması sonrasında hazırlık sınıfı olan okullardaki lise yaşamı beş yıla çıkmış olmaktadır; ki, bu süre mühendislik, hukuk gibi dallarda verilen lisans eğitimini bile aşmaktadır. Kaldı ki bu süreyi göze alarak bu okullarda okuyan

öğrencilerin bir kısmı yabancı dille öğrenim yapılan üniversitelerin hazırlık sınıflarını geçemedikleri için bu kez üniversite öncesi hazırlık sınıfı okumaktadır.

4. Bu okullar ve üniversiteye öğrenci yerleştirme oranları aşağıdaki gibidir:

İstanbul Lisesi	: %96,55
İstanbul Beşiktaş Arnavutköy K. Yiğit Anadolu Lisesi	: %95,65
İstanbul Kadıköy Anadolu Lisesi	: %93,77
İstanbul Sarıyer Rotary 100. Yıl Anadolu Lisesi	: %92,55
İstanbul Maltepe Anadolu Lisesi	: %92,19
Balıkesir Gönen Anadolu Lisesi	: %92,13
Düzce Akçakoca Anadolu Lisesi	: %91,67
İstanbul Haydarpaşa Anadolu Lisesi	: %91,33
Bursa Nilüfer Milli Piyango Anadolu Lisesi	: %91,11
İstanbul Silivri Hasan-Sabriye Gümüş Anadolu Lisesi	: %90,32
İstanbul Kabataş Lisesi	: %90,27
Bursa Anadolu Lisesi	: %90,26
İstanbul Gaziosmanpaşa Anadolu Lisesi	: %90,16

Bibliyografya

- Arı, A. İlköğretim Uygulamalarının Değerlendirilmesi (Normal, Taşımali ve Yatılı İlköğretim Okullarının Karşılaştırılması). Ankara. “Milli Eğitim” dergisi. Kış-Bahar 2002.
- Haber Türk Gazetesi. Anadolu Liseleri’ne Neler Oluyor? 16 Eylül 2010.
- Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü. ÖYS Yerleşme İstatistikleri. <http://ogm.meb.gov.tr>. Erişim:20 Eylül 2010.
- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). 2010 ÖSYS Yerleştirme Sonuçlarına İlişkin Basın Bülteni. Ankara. 13 Ağustos 2010.
- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). Ortaöğretim Kurumlarına Göre 2009 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi Sonuçları Kitabı. Ankara.
- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). Ortaöğretim Kurumlarına Göre 2008 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi Sonuçları Kitabı. Ankara.
- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). Ortaöğretim Kurumlarına Göre 2007 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi Sonuçları Kitabı. Ankara.
- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). Ortaöğretim Kurumlarına Göre 2006 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi Sonuçları Kitabı. Ankara.
- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). Ortaöğretim Kurumlarına Göre 2005 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi Sonuçları Kitabı. Ankara.